

УДК [373.5: 37.018.1]: 005. 591. 6

DOI: [10.35619/iiv.v1i12.313](https://doi.org/10.35619/iiv.v1i12.313)

Ціпан Тетяна

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і методики виховання
Рівненського державного гуманітарного університету,
м. Рівне, Україна
ORCID: 0000-0002-1356-2825
e-mail: 23tss22@ukr.net

ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ ТА МЕТОДИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ШКОЛИ І СІМ'Ї У ВИХОВАННІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Анотація. У статті на основі опрацювання науково-педагогічної літератури здійснено аналіз проблеми педагогічної взаємодії школи та сім'ї у вихованні зростаючої особистості, яка представляється нами як спеціально організована система впливів, зв'язків, відносин, узгоджених дій і контактів педагогів і батьків, спрямованих на активізацію спільної діяльності педагогів і батьків в процесі виховання дітей та учнівської молоді, а також сприятливих умов для особистісного розвитку і зростання дітей, організації активного життя школярів. Під активізацією педагогічної взаємодії школи та сім'ї мається на увазі процес, що сприяє: виробленню педагогічної позиції педагогів і батьків для вирішення спільних питань і завдань виховання на основі інтеграції навчальної і виховної діяльності; творчому втіленню теоретичних знань і практичних умінь у практику виховання, виробленню мотиваційної потреби до продукування принципово нових форм, методів і засобів шкільно-сімейного виховання; розвитку здатності педагогів і батьків до свідомого і узгодженого регулювання процесу виховання школярів, внесення своєчасної корекції у виховний процес на основі педагогічної рефлексії.

Вирізно та характеризувано сутнісні характеристики інноваційних методів педагогічної взаємодії: аналіз конкретних ситуацій, конфлікт-метод, метод бліц-гри, методи ігрового проєктування та інтенсивного навчання, психолого-педагогічні тренінги. Актуалізована необхідність використання в процесі педагогічної взаємодії школи та сім'ї інформаційних комунікативних технологій, виокремлені їх переваги.

Ключові слова: педагогічна взаємодія, школа, сім'я, інноваційні форми та методи педагогічної взаємодії, інформаційні комунікативні технології.

Постановка проблеми. Партнерська взаємодія сім'ї та школи є важливим чинником у соціалізації та вихованні дітей та учнівської молоді, оскільки для гармонійного розвитку зростаючої особистості, її соціального становлення величезне значення має узгодженість цілей і дій, об'єднання виховних можливостей цих двох суспільних інституцій. Соціальний інститут сім'ї є основним у суспільстві, він формує наступні покоління та виховує гідну зміну, що забезпечуватиме розвиток і процвітання як громадянина, так і всієї держави. Концепція сімейного виховання в системі освіти України «Щаслива родина» (2012).

Пріоритети виховання дітей у сім'ї та взаємодії сім'ї і школи окреслені в низці нормативних документів, зокрема, Законах України «Про освіту», «Про охорону дитинства», «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю», «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», Концепції сімейного виховання в системі освіти «Щаслива родина», Державній національній програмі «Освіта», Державній програмі забезпечення рівних прав чоловіків та жінок, Державній програмі «Репродуктивне здоров'я нації», Концепції «Нова українська школа», листі МОН України «Методичні рекомендації щодо організації взаємодії закладів середньої освіти з батьками вихованців».

Наприклад, в Концепції сімейного виховання в системі освіти України «Щаслива родина» увага акцентується на місці і ролі сім'ї у суспільстві, оскільки саме від неї великою мірою залежить, яким буде підростаюче покоління, саме сім'я забезпечує розвиток та процвітання сьогоднішньої дитини як громадянина держави. За своєю природою та призначенням сім'я є сподвижником суспільства у вирішенні його проблем, утвердженні моральних засад і соціалізації дітей, розвитку культури та економіки. Саме тому суспільство й зацікавлене в фізично й морально здоровій сім'ї, здатній реалізувати свій соціальний потенціал, забезпечити не лише власне виживання, а й розвиток. Концепція сімейного виховання в системі освіти України «Щаслива родина» (2012).

У Державній національній програмі «Освіта» (2005) зазначається, що «сім'я несе повну відповідальність за розвиток, виховання і навчання своїх дітей». На етапі раннього родинного виховання батьки як перші педагоги покликані створити умови для повноцінного фізичного та психічного становлення особистості, забезпечити почуття захищеності, рівноваги, довіри, сформувані активне зацікавлене ставлення до навколишнього світу.

Оскільки сім'я – це важливий соціальний замовник освіти, то заклад середньої освіти – це суспільний виконавець, що забезпечує реалізацію освітніх послуг на основі педагогічної взаємодії та педагогіки партнерства. «В основі педагогіки партнерства – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Учні, батьки та вчителі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними та зацікавленими однодумцями, рівноправними учасниками освітньо-виховного процесу, відповідальними за результат» (Міністерство освіти і науки України, 2016).

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження засвідчує про її актуальність та багатоглибкість. Педагогічна взаємодія як наукова категорія досліджується сучасними вченими М. Євтухом, В. Курило, О. Микитюком, С. Микитюк, В. Майбородовою, Н. Побірченко, Н. Пузирковою, О. Рацулом, О. Рудницькою. Сутнісні характеристик педагогічної взаємодії сім'ї і школи у вихованні дітей висвітлили у своїй праці О. Антипова, Ю. Грицкова, О. Савченко, В. Тименко. Напрями взаємодії сім'ї, школи та громадських організацій відображені в наукових працях Т. Алексєнко, А. Марушкевич, В. Павленчик. Дослідженням ефективних форм і методів роботи з батьками займалися науковці Т. Дем'янюк, Н. Кічук, О. Коберник, Л. Мотрич. Теоретико-методологічним засадам формування культури родинних взаємин у сучасних сім'ях присвятили свої

наукові дослідження О. Докукіна, Б. Ковбас, В. Костів, Л. Островська. Соціально-педагогічна діяльність працівників соціальних служб у роботі з сім'ями різних типів досліджувалася А. Капською, О. Карпенко, Л. Мітик, а шляхи взаємодії сім'ї з іншими соціальними інститутами – Т. Куліковою.

Соціально-економічні зміни, які відбуваються у суспільстві, певною мірою впливають на організацію роботи школи загалом та на такий її напрям роботи як спільна діяльність школи і сім'ї у вихованні зростаючої особистості, зокрема, що зумовлює потребу в розробці та науковому обґрунтуванні нових форм та методів педагогічної взаємодії.

Мета статті – здійснити характеристику інноваційних методів педагогічної взаємодії сім'ї і школи у контексті вимог освітньої реформи «Нова українська школа».

Виклад основного матеріалу дослідження. Великий тлумачний словник сучасної української мови поняття «педагогічна взаємодія» визначає як: 1) спеціально організовані контакти педагога з дитиною (тривалі або тимчасові), метою яких є зміни в поведінці, діяльності та відносинах дитини; 2) безпосередній або опосередкований вплив суб'єктів цього процесу один на одного, що породжує їх взаємну обумовленість і зв'язок, яка виступає як інтегруючий фактор педагогічного процесу та сприяє появі особистісних новоутворень у кожного з суб'єктів цього процесу (Бусел, 2009).

У Концепції «Нова українська школа» вирізнено основні принципи педагогіки партнерства: повага до особистості, доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у відносинах, діалог – взаємодія – взаємоповага; принципи соціального партнерства (рівності сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей) (Міністерство освіти і науки України, 2016).

З огляду на вищезазначене, педагогічна взаємодія школи і сім'ї розглядається нами як спеціально організована (вибудувана) система впливів, зв'язків, відносин, узгоджених дій і контактів педагогів і батьків, спрямованих на активізацію спільної діяльності педагогів і батьків у процесі виховання дітей та учнівської молоді, а також сприятливих умов для особистісного розвитку і зростання дітей, організації активного життя школярів. Тому, основним завданням педагога в організації взаємодії з батьками є активізація педагогічної, виховної діяльності сім'ї, надання їй цілеспрямованого, суспільно значущого характеру.

Під активізацією педагогічної взаємодії школи та сім'ї ми розуміємо процес, що сприяє:

виробленню педагогічної позиції педагогів і батьків для вирішення спільних питань і завдань виховання на основі інтеграції навчальної і виховної діяльності;

творчому втіленню теоретичних знань і практичних умінь у практику виховання, виробленню мотиваційної потреби до продукування принципово нових форм, методів і засобів шкільно-сімейного виховання;

розвитку здатності педагогів і батьків до свідомого і узгодженого регулювання процесу виховання школярів, внесення своєчасної корекції в виховний процес на основі педагогічної рефлексії.

Практика засвідчує, що в закладах середньої освіти превалюють традиційні форми організації педагогічної освіти батьків: конференції, лекції, дискусії (диспути), подекуди – робота батьківських клубів. Проте в нинішніх умовах, коли значно зріс освітній рівень батьків, необхідно відійти від традиційних

поглядів, форм, методів і змісту роботи з батьками. У зв'язку з цим виникає необхідність пошуку нових шляхів і способів організації педагогічної взаємодії сім'ї та школи у вихованні дітей.

Вважаємо, що при виборі форм взаємодії з батьками слід враховувати:

корелятивність форми роботи з батьками і «духу часу». Тобто, це традиційні форми, які передбачають, що батьки займають позицію пасивного слухача, які просто засвоюють певні знання. Чи це активні форми, які передбачають активну, творчу позицію батьків, які в процесі спілкування (обговорення, дискусії) конструюють нову модель взаємодії та взаємостосунків і на основі всебічного аналізу проблеми;

узгодженість або гармонійність обраної форми роботи зі змістом. Мова йде про способи подання актуальної інформації з проблем шкільно-сімейного виховання: лекція не матиме очікуваного ефекту, якщо її прослухає незначна частина батьків, вагомий результат матиме інформація, представлена на сайті школи.

Інноваційними у педагогічній взаємодії школи і сім'ї вважаємо такі методи:

аналіз конкретних ситуацій - сприяє розвитку здатності до аналізу життєвих і виховних завдань; аналізуючи конкретну ситуацію, батьки повинні визначити: чи є в ній проблема, в чому вона полягає, визначити своє ставлення до ситуації. Крім того, за допомогою цього методу з'являється можливість максимально наблизити навчальну діяльність до реальної педагогічної дійсності і пов'язати теоретичний матеріал з практичною діяльністю;

конфлікт-метод ґрунтується на тому, що рефлексивна організація навчального процесу передбачає виявлення труднощів, які виникають під час занять. Для виявлення цих труднощів використовуються провокаційні прийоми, а реакції на ці порушення стають предметом обговорення. Цей метод в ситуації «тут і зараз» дозволяє виявити реальну проблему, продемонструвати реальний процес, під час вирішення яких здійснюється самовизначення кожного учня. Чим активніше проявляє себе батько, тим оптимальніше здійснюється процес навчання та виховання;

метод бліц-гра дозволяє оволодіти законами спілкування. З допомогою такого методу моделюються кілька процесів: по-перше, зняття емоційної напруги, небажання активно мислити, творити, спілкуватися; подолання страху перед невизначеністю; по-друге – генерування нових ідей, які найкраще задовольняли б вимоги вдосконалення діяльності; проєктування їх на можливі ідеї інших учасників, можливість аргументувати і доводити;

ігрове проєктування - активний метод, що характеризується наявністю дослідницької або методичної проблеми (завдання), розподілом учасників на міні-групи для вироблення ними варіантів вирішення поставленої проблеми (завдання), проведенням заключного засідання, на якому із застосуванням методу розігрування ролей міні-групи публічно захищають розроблені варіанти рішень;

ігри інтенсивного навчання дозволяють не тільки оволодіти способами пізнавальної діяльності, а й ефективно і в найкоротші терміни забезпечити засвоєння певного обсягу знань, умінь і навичок. Чинниками успішності навчання при цьому є їх активність і спілкування на досліджувану тему;

психолого-педагогічні тренінги - форма роботи з тими батьками, які усвідомлюють проблемні ситуації в родині, хочуть змінити свої взаємостосунки зі своєю дитиною, зробити їх більш відкритими і довірливими, розуміють

необхідність оволодіння новими знаннями й уміннями у вихованні дитини. Тренінги як інтерактивна форма навчання дозволяють не тільки поповнити знання, але й відпрацювати практичні навички спілкування і взаємодії в сім'ї та навички побудови взаємин у такий спосіб, аби досягати очікуваних цілей.

Всезростаючий обсяг інформації, її активне використання в різних сферах діяльності, створення сучасної інформаційно-комунікаційної інфраструктури актуалізують необхідність використання в процесі педагогічної взаємодії школи та сім'ї інформаційні комунікативні технології. Їх застосування здійснюється за такими напрямками:

- застосування інформаційно-комунікативних технологій як засобу доступу до необхідної інформації та її засвоєння;

- забезпечення доступу до науково-методичної літератури з проблеми сім'ї та шкільно-сімейного виховання;

- логічне впорядкування і систематизація матеріалу;

- оперативна консультативна допомога батькам з питань шкільно-сімейного виховання;

- створення умов для зацікавленої активної участі батьків у освітньо-виховному процесі закладів освіти.

Переваги використання інформаційно-комунікативних технологій у процесі педагогічної взаємодії сім'ї і школи:

- застосування програми Power Point, за допомогою якої створюються презентації, дозволяє задіяти аудіальні і візуальні сенсорні шляхи, що сприяє кращому засвоєнню і запам'ятовуванню батьками інформації з проблем шкільно-сімейного виховання;

- створення сайту закладу середньої освіти і сайту класу, вайбер-групи, дає можливість кожному з батьків отримувати своєчасну й оперативну інформацію про особливості діяльності закладу освіти, розклад занять, позакласні та позаурочні виховні заходи, напрями роботи з батьками; підвищити рівень своєї педагогічної культури шляхом опрацювання звукових листів, відеоматеріалів з різних проблемних питань, перегляду фільмів з педагогічної тематики, участі в онлайн тренінгах, аналізу педагогічних ситуацій, перегляду презентацій і прем'єр книг тощо;

- організація онлайн взаємодії (організація віртуальних батьківських зборів, дистанційних конференцій за участю фахівців в галузі шкільно-сімейного виховання).

Висновки і перспективи подальших розвідок. Роль сім'ї у сучасному суспільстві суттєво змінилася. Нинішні батьки активно включаються в освітньо-виховний процес закладу освіти, де навчаються їхні діти. А це водночас вимагає оновлення форм і методів роботи з батьками, оскільки передбачає врахування сучасних тенденцій розвитку суспільства, взаємостосунків між батьками й дітьми, батьками і вчителями, особливостей впливу сім'ї на становлення особистості. Перспективи подальших розвідок вбачаємо у розробці організаційно-педагогічного забезпечення процесу формування педагогічної культури батьків засобами інформаційно-комунікативних технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Міністерство освіти і науки України. (2016). *Концепція «Нова українська школа»*. URL:

<http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczziya.pdf> [Дата останнього звернення 18.10.20].

Міністерство освіти і науки України. (2012). *Концепція сімейного виховання в системі освіти України «Щаслива родина»*. URL: http://internat14.edu.kh.ua/simejne_vihovannya_v_sistemi_ოსviti_ukraini_schasлива_r odina/ pdf/ [Дата останнього звернення 18.10.20].

Державна національна програма «Освіта» (2005). *Книга керівника навчально-виховного закладу: довід.-метод. вид. упоряд. Б.М. Терещук, В.В. Скиба. Х.: Торсінг плюс. С. 45*

Міністерство освіти і науки. (2016). *Концепція «Нова українська школа»* URL: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczziya.pdf> [Дата останнього звернення 18.10.20].

Бусел, В. (2009). *В: Великий тлумачний словник української мови*. Київ ; Ірпінь : Перун, с.1728.

Лященко, М. (2011). Взаємодія батьків та педагогів – необхідна умова для виховання нового покоління. *Рідна школа. № 11. С. 71–74.*

Новик, І., Ткаченко, К. (2017). *Педагогічне просвітництво батьків*. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/12/98.pdf> [Дата останнього звернення 22.10.2020].

REFERENCES

Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2016). *Kontseptsiia “Nova ukrainska shkola”* [The concept “New Ukrainian School”]. [URL: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%202016/12/05/konczepczziya.pdf>] [Data ostannoho zvernennia 18.10.20]. [in Ukrainian]

Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2012). *Kontseptsiia simeinoho vykhovannia v systemi osvity Ukrainy “Shchaslyva rodyna”* [The concept of family education]. URL:

http://internat14.edu.kh.ua/simejne_vihovannya_v_sistemi_ოსviti_ukraini_schasлива_r odina/ pdf/ [Data ostannoho zvernennia 18.10.20]. [in Ukrainian]

Derzhavna natsionalna prohrama “Osvita” (2005). [State National Program “Education”]. *Knyha kerivnyka navchalno-vykhovnoho zakladu: dovid.-metod. vyd. uporiad. B.M. Tereshchuk, V.V. Skyba. Kh.: Torsinh plus. S. 45* [in Ukrainian]

Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2016). *Kontseptsiia “Nova ukrainska shkola”* [The concept “New Ukrainian School”]. URL: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczziya.pdf> (data ostannoho zvernennia 18.10.20). [in Ukrainian]

Busel, V. (2009). *V: Velykyi tлумachnyi slovnyk ukrainskoi movy* [Large explanatory dictionary of the Ukrainian language]. Kyiv; Irpin : Perun, s.1728. [in Ukrainian]

Liashchenko, M. (2011). *Vzaiemodiia batkiv ta pedahohiv – neobkhdna umova dla vykhovannia novoho pokolinnia* [Interaction of parents and teachers is a necessary condition for the upbringing of a new generation]. *Ridna shkola. No 11. S. 71–74.* [in Ukrainian]

Novyk, I. Tkachenko, K. (2017). *Pedahohichne prosvitytstvo batkiv* [Pedagogical education of parents]. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/12/98.pdf> [Data ostannoho zvernennia 18.10.20]. [in Ukrainian]

INNOVATIVE FORMS AND METHODS OF PEDAGOGICAL INTERACTION BETWEEN SCHOOL AND FAMILY

Tetiana Tsipan

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor, Associate Professor at the Department of
Theory and Methods of Education,
Rivne State University for the Humanities,
Rivne, Ukraine

ORCID: 0000-0002-1356-2825

e-mail: 23tts22@ukr.net

Abstract. The article deals with the problem of pedagogical interaction between school and family in the bringing up of a growing personality. The sense of the notion is considered as a specially organized system of influences, connections, relationships, concerted actions and contacts of teachers and parents, joint activities of teachers and parents in the process of raising children and students, as well as favorable conditions for personal development and growth of children, the organization of active life of schoolchildren. The activation of the pedagogical interaction between school and family is a process that contributes to: the development of the pedagogical position of teachers and parents for solving common issues and problems of education based on the integration of educational and educational activities; the creative embodiment of theoretical knowledge and practical skills in the practice of education, the development of a motivational need for the production of fundamentally new forms, methods and means of school and family education; development of the ability of teachers and parents to consciously and consistently regulate the process of educating schoolchildren, making timely adjustments to the educational process based on pedagogical reflection.

The essential characteristics of innovative methods of pedagogical interaction, such as: analysis of specific situations, conflict-method, method of blitz-game, methods of game design and intensive training, psychological-pedagogical trainings were distinguished and characterized.

The necessity of using information communication technologies in the process of pedagogical interaction between school and family, which are currently being implemented in accordance with the following areas of cooperation, has been actualized: the use of information and communication technologies as a means of access to the necessary information and its assimilation; providing access to scientific and methodological literature on the problem of the family and school and family education; logical ordering and systematization of material; prompt consulting assistance to parents on issues of school and family education; creation of conditions for the interested active participation of parents in the educational process of educational institutions.

Key words: pedagogical interaction, school, family, innovative forms and methods of pedagogical interaction, information and communication technologies.

Стаття надійшла до редакції 28. 09. 2020 р.